

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Doktori Iskola (Prof. Dr. Halász Gábor, egyetemi tanár)
Pedagógiatörténeti program (Prof. Dr. Németh András, egyetemi tanár)

Szabó Zoltán András

A trifurkáló fiúközépiskola-rendszer kialakulása Magyarországon (1921–1924)

Doktori (PhD) disszertáció téziszfüzet

Témavezető: Prof. Dr. Szabolcs Éva, egyetemi tanár

Budapest, 2017

A kutatás célja és elméleti háttere¹

Jelen disszertáció középpontjában egy külföldi mintára megszülető jogszabály, az 1924. évi középiskolai törvény megszületésének folyamata, vagyis a Horthy-korszak első – porosz-oztrák modellt követő – oktatásügyi strukturális reformja áll. Az ún. *trifurkáló* fiúközépiskola-rendszert létrehozó jogszabály jelentőségét az is adja, hogy – hacsak nem számítjuk az 1883. évi 30. tc. 1890-es korrekcióját – több, mint negyven esztendő után született újra középiskolai oktatásügyet szabályozó törvény. Ez a nyugvópontra jutás azért is különösen jelentős, mert a középfokú oktatás megreformálásának kérdése – lényegében a középiskola-struktúra 19. században meginduló differenciálódásától kezdve – folyamatosan napirenden lévő kérdés volt az új- és jelenkori magyar oktatáspolitikában. Az ezt célzó oktatásügyi törvények sorában jelent meg az az 1924. évi középiskolai törvenycikk is, amely egy újabb intézménytípus, a reálgimnázium bevezetésével immár háromosztatú fiúközépiskola-rendszert hozott létre. A jogszabály ezzel egyértelmű állásfoglalást tett az egységesség és a differenciálás hosszú évtizedekre visszanyúló vitájában.

Annak ellenére, hogy a törvény nagy tudományos érdeklődésre tart számot, a kialakítás folyamata mégis egyfajta „fekete dobozként” értelmezhető. Az elsősorban a természettudományok és az informatika által alkalmazott *fekete doboz modell* egy olyan rendszert takar, amiben kizárólag a bemenetről és a kimenetről rendelkezünk információkkal, a köztes struktúra azonban már nem látható – vagy nem is fontos – a megfigyelő számára (vö. *Farkas és T. Dénes*, 2013). A középiskolai reform története – pontosabban annak megközelítése – számos analógiát mutat ezzel a modellel. Ennek megfelelően gazdag szakirodalom áll rendelkezésre a jogszabály előzményeiről (1849–1921), valamint a kimenetet jelentő törvenycikkről és annak végrehajtásáról, az iskolaszervezet jellemzőiről és statisztikai adatairól (1924–1934). A köztes szakasról, vagyis a Tanácsköztársaság bukása utáni első, konkrétan a reálgimnázium bevezetésére tett javaslatról (1921. november 8.) a törvény kihirdetéséig (1924. május 10.) terjedő mintegy két és fél éves intervallumról (vagyis a törvény megszületésének folyamatáról) azonban csak szórványos ismeretek állnak rendelkezésre. Különösen igaz ez a tervezet nemzetgyűlési vitájára, ami – bár felszólalásait többször idézték és elemezték – még nem alkotta önálló tanulmány tárgyát.

Mivel a jogszabályt megelőző folyamatok szisztematikus feltárására mindeddig nem került sor, a doktori kutatás e hiány pótlását, vagyis a koncepcióhoz kapcsolódó jogi és szakmapolitikai

---

¹ A disszertáció mellett a tézisfüzet összeállításához felhasználásra kerültek a témakörben született korábbi publikációk és előadások szövegei is (lásd a dokumentum végén található jegyzéket).

diskurzus vizsgálatát (a törvény közvetlen előzményeinek rekonstrukcióját és elemzését) célozza meg. E diskurzus mögött meghúzódnak (egyben befolyásoló erővel bírnak) a *nemzetközi trendek és hatások* (Albisetti, 1983; Berg, 1991; Cohen, 1996; Németh, 2005; Russel, 1899; Scheipl és Seel, 1987; Schleunes, 1989), a magyar *előzmények és hagyományok* (Jóború, 1963, 1972; Kelemen, 1994, 1998a, 1998b, 2002, 2003; Mann, 1997; Nagy, 1992, 1996, 2000b, 2002, 2011; Simon, 1984; Szabolcs É. és Mann, 1997; Szabolcs O., 1984; T. Kiss, 1998), valamint a Horthy-korszak és a Bethlen-kormány általános köztörténeti, (oktatás)politikai és neveléstudományi vonulatai, amelyek tulajdonképpen a jogszabály megszületésének körülményeit, azaz a „fekete doboz” időszakát adják (Nagy, 2000a, 2000c; Simon, 1959; Szabó A., 2000). Az elemzés keretei is e három fő vetület mentén kerültek kialakításra a disszertációban.

Problémafelvetés és kutatási kérdések

Az oktatásügyi törvények „ütközési pont” jellegéből adódóan a doktori kutatás alaptézise, hogy a középiskolai reform körül kibontakozó vita minden fő szakaszában kimutatható a diskurzus polarizáltsága. A kiinduló problémafelvetés szerint ez a szembenállás megmutatkozik a reform mintájául szolgáló egyes külföldi modellek preferenciájában, a magyarországi oktatásügyi jogalkotás fejlődéstörténetének értelmezésében, az előkészítési folyamat transzparenciájában, valamint a parlamenti vita dinamikájában és tartalmi differenciáltságában is. Az alaptézis mentén az egyes problématerületekre vonatkozóan 17 kutatási kérdés, illetve hipotézis kidolgozására került sor.

Források és módszerek

Az 1924. évi középiskolai törvény megszületésének egyes periódusaiból eltérő típusú források maradtak fent. Általánosságban elmondható, hogy a vonatkozó levéltári iratanyag jelentős pusztulása miatt a fentebb vázolt problémakör a primer források szintjén nehezen kutatható. Ez alól lényegében csak a Közoktatásügyi bizottság munkájának anyagai² (a törvénytervezetre vonatkozó módosítási javaslatok, illetve a jegyzőkönyv kézzel írott és nyomtatott változatai), valamint a nemzetgyűlési napló³ és a törvény szövege⁴ jelentenek kivételt, minden egyéb

---

² MNL K 2. 538. csomó, 106. tétel. Középiskolai reform

³ Nemzetgyűlési napló, 1922. XXII. kötet (1924. március 26.–1924. április 10.)

⁴ 1924. évi XI. tc.

közvetlenül releváns anyag az 1956-os tűzvész során elégett az Országos Levéltárban (*Jóború, 1963; Neveléspolitikai..., 1959*). Az 1919 és 1931 közötti dokumentumokat összegyűjtő Simon forráskiadványa (*Neveléspolitikai..., 1959*) egy lehetséges (és a disszertációban alkalmazott) alternatívát jelent, emellett a jogszabályokon és egyéb szabályzatokon túl rendelkezésre állnak a törvénycikkkel nem közvetlenül összefüggő levéltári dokumentumok, a döntéshozatali testületek (elsősorban a nemzetgyűlés és a minisztertanács) előzményekhez kapcsolódó anyagai, forrásközlemények és -kiadványok, valamint egyes aspektusokban a könyvészet és sajtó is.

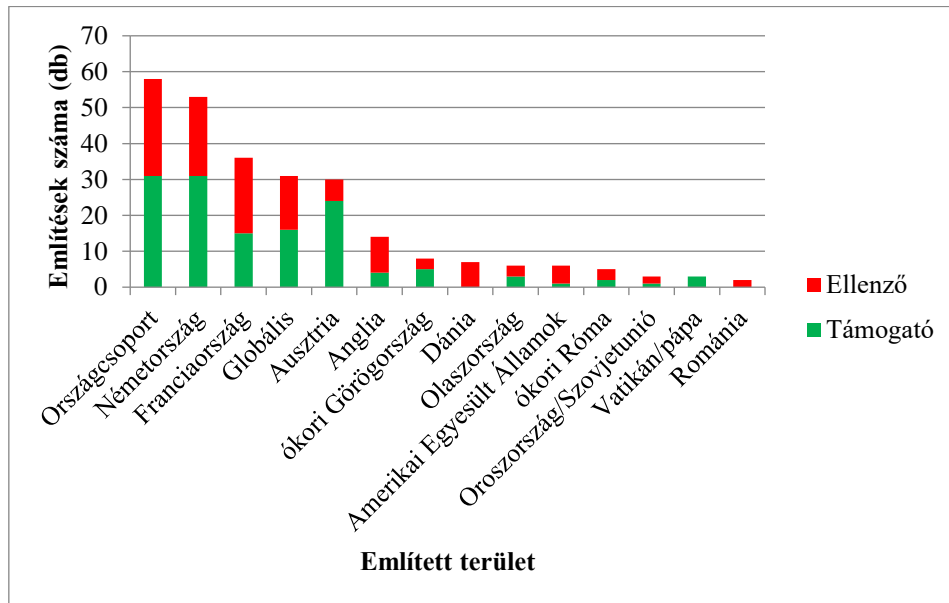
Annak ellenére, hogy a rendelkezésre álló elsődleges források köre meglehetősen szűk (és töredékes), a dolgozat forráscsoportjait és – ezzel összefüggésben – módszertanát tekintve kettős. Ennek elsődleges oka, hogy míg az előzményekre és az előkészítő szakaszra vonatkozóan szinte csak a kimenetelt tartalmazó dokumentumok (jegyzőkönyvek, beszámolók, jogszabályok stb.) állnak rendelkezésre, addig a parlamenti vita esetében (a nemzetgyűlési napló segítségével) lehetőség adódik a teljes diskurzus folyamatának megfigyelésére.

A vonatkozó szabályozó anyagokat és indokolásaikat a történeti forráselemzés (*Kéri, 1997*) módszerével dolgoztam fel, kulcsszó alapú kereséssel és tartalmi kategorizációval, valamint ezt támogató statisztikai elemzésekkel kiegészítve. A források másik csoportjának vizsgálatában – a neveléstörténeti diszciplínán belül újszerű – hálózat-alapú tartalom- (*Krippendorff, 1995; Tikk, 2007*) és diskurzuselemzést (*Kürtösi, 2005; Sanda, 2008; Varga, 2008*), valamint politikai napirend-analízist (*Baumgartner, 2001; Török, 2005*) végeztem.

Eredmények

Disszertációmban az alaptézishez kapcsolódóan három problématerületi szegmens kutatási kérdését igyekeztem megválaszolni. A külföldi minták esetében megállapítható, hogy akár Klebelsberg Kuno korai (az első világháború előtt és alatt született) emlékiratai vagy Kornis Gyula elméleti megfontolásai, akár a nemzetgyűlési diskurzus és közvetlen írásos előzményeinek nemzetközi vonulatai esetében színes paletta mutatkozott az elemzés során. Különösen igaz ez a parlamenti vitára, amelyben rendkívül széles, egészen pontosan 25 országot, illetve területet magába foglaló spektrum rajzolható fel a hivatkozásokból. Bár a külföldi mintázatok diverzek, de a parlamenti vita során több mint négyötödük hat területre (ezen belül négy országra, Németországra, Franciaországra, Ausztriára és Angliára) összpontosul. A külföldi modellek esetében továbbá empirikusan is sikerült igazolni a

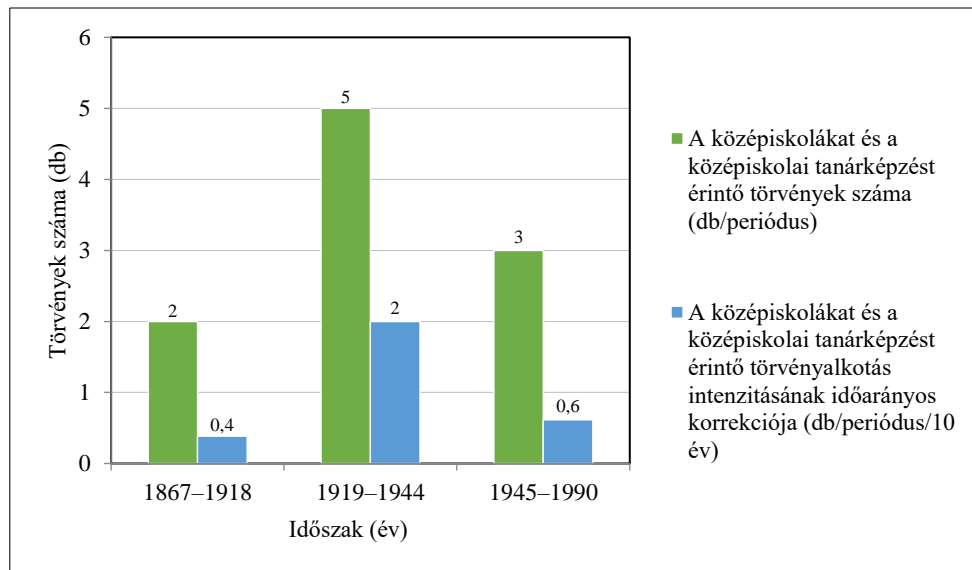
neveléstörténeti szakirodalomban jelenlévő porosz-osztrák mintakövetés dominanciáját (lásd 1. sz. ábra).

1. sz. ábra: Egynél többször hivatkozott külföldi minták a törvényjavaslat nemzetgyűlési vitájában

A kapott eredmények tehát a széles spektrum ellenére illeszkednek abba a – közép-európai államokat többségében jellemző – elméleti konstrukcióba, miszerint vegyes intézményrendszeri sajátosságai mellett Magyarország elsősorban a német–osztrák irányvonalat követte (Németh, 2005). Az egyes külföldi modellek párhovatartozás szerinti megoszlása viszont erős polarizáltságot mutat: a támogatók Németországot (illetve előd államait) és Ausztriát, az ellenzők pedig Franciaországot és Angliát preferálták. Ezek mellett Dánia (relatív számos hivatkozása mellett) ellenzéki kizárólagossága említendő meg.

A fenti nemzetközi példákat követő közoktatásügy a két világháború közötti periódusban kiemelt pozíciót tudhatott magáénak, ami csak még inkább erősödik abban az esetben, ha kifejezetten a középiskolák ügyét érintő törvények kerülnek a vizsgálat középpontjába: ti. a középiskola kérdése a Horthy-korszakban minden esetben önálló, és nem egységes (szerves) jogszabályban kapott helyet (lásd 2. sz. ábra). Ennek a rendkívül intenzív időszaknak az első (Haller-féle) középiskolai reformkísérlete – időzítése és a kérdőív kiküldését facilitáló államtitkár pozíciójának folyamatos gyengülése miatt – sikertelen volt.

2. sz. ábra: A középiskolákat, illetve a középiskolai tanárképzést érintő törvényalkotás mennyiségi jellemzői (1867–1990)

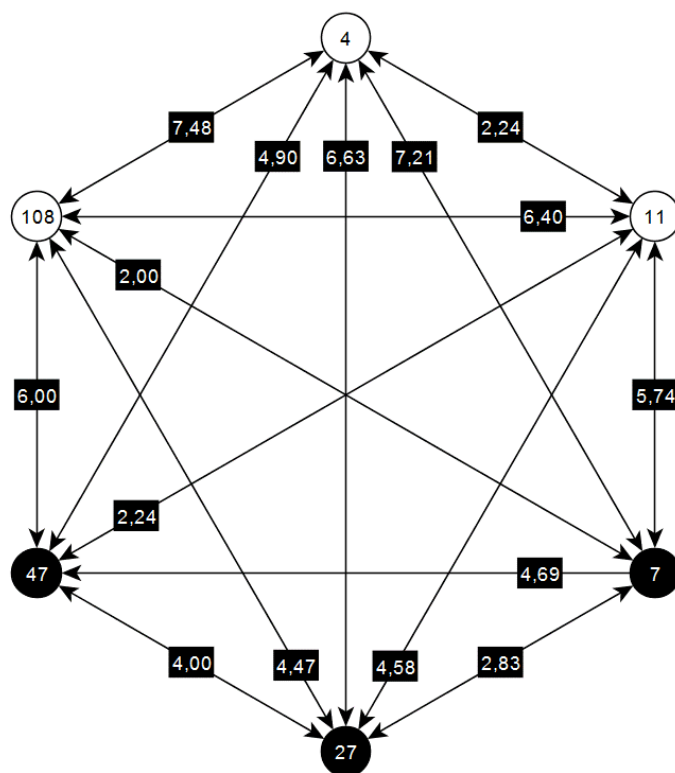
Ennek ellenére a próbálkozás világos indikátora annak, miképpen próbálta Imre Sándor érvényre juttatni saját koncepcióját a Vallás- és Közoktatási Minisztériumban, valamint hogy ezt az artikulációs lehetőséget miképpen igyekezett kihasználni a két póluson elhelyezkedő érdekcsoport, az alapvetően egyenjogúsításra törekvő polgári iskolák és szakmai-érdekvédelmi szervezeteik (mögöttük Imre Sándorral), valamint a konzervatív szándékú, az oktatáspolitikai fronton ebben az időszakban megerősödő Kornis Gyula és Klebelsberg Kuno. Mivel az érdekérvényesítésben az utóbbi csoport bizonyult erősebbnek, a középiskolák reformja az 1919-es kísérletől merőben eltérő úton indult meg.

Tisztázatlan volt azonban, hogy hogyan jutott el a kérdés – a megelőző, 1883-as középiskolai törvénytől, illetve annak 1890-es módosításától számítva – több mint 40 év után a nemzetgyűlési vita szintjéig? Kornis Gyula állhatatos munkája, Klebelsberg Kuno formátuma és pozíciója, valamint az oktatáspolitikának a – minden addiginál inkább – privilegizált helyzete is hozzájárult ahhoz, hogy a középiskola kérdése újból napirendje kerüljön. A reform azonban egy fordulatokkal teli folyamat végén született meg: a bethleni programbeszédben vizionált egységes köznevelési törvény koncepciója úgy tűnt, hogy Vass József középiskolai rendeletével elvetődik. Kornis Gyula, az OKT előadó tanácsosa ezt is kritizálva utasította el a vassi elképzelést, az OKT ezzel egyetértőleg az egységes koncepció mellett döntött. A következő állomásban – Kornis által is képviselve – azonban ismét a szegmentált szabályozás kerül előtérbe, ennek egzakt fordulópontjára azonban a disszertációmban nem sikerült fényt deríteni.

Ennek jegyében Klebelsberg Kuno kezdeményezte a törvényjavaslatot kidolgozását. Amint az a nemzetgyűlési vita feldolgozása során egyértelművé vált, *Simon* (1959) erre vonatkozó ténymegállapítása (ti. a koncepció Fináczy, Klebelsberg, Kornis és Pauler közös alkotása) valójában Klebelsberg miniszteri expozéjára alapoz (*Nemzetgyűlési Napló*, 1922–261), azonban az említett négyesből a munkamegosztás formája és mértéke egyelőre nem tisztázott. A fennmaradt dokumentumok alapján úgy tűnik, az oktatáspolitikai aktorok közül minden bizonnyal ismét Kornis gyakorolta a legnagyobb hatást a reform kimenetelére. E hatalmas energia-befektetés ellenpéldáját Vass József jelenti, aki lényegében „elhagyja” a saját maga kezdeményezte reformot: a tantervi munkálatokon már nem vett részt, valamint a parlamenti vitában sem kért szót (annak ellenére, hogy két ülésnapon is jelen volt, köztük a betérjesztéskor is).

A betérjesztést követően megkezdődhetett a parlamenti vita, melynek kulcsszereplője a diskurzus dinamikáját tekintve egyértelműen Klebelsberg Kuno volt. Az általános vita során – ha a házszabályoknak megfelelően is – jelentős időbeli korlátozások érték az ellenzék képviselőit az ülésvezető részéről. Emellett kimutatható volt az a sajátos jelenség is, hogy az ellenző attitűdű felszólalók hajlamosabbak voltak a tőlük eltérő megnyilvánulások hivatkozására.

Tartalmi vonatkozásokban (lásd 3. sz. ábra) a három dimenzió (nemzetközi aspektusok – jogszabályi környezet – iskolastruktúra) mentén összehasonlíthatóvá váltak a nemzetgyűlési vita kulshozzászólásai is. A támogató-ellenző attitűd és befoki-kifoki bontások tartalmi szempontból nem jelentettek markáns szervező erőt a tartalomban (így ellenzéki és támogató hozzászólások közelsége, vagy azonos attitűd relatíve nagy távolsága is előfordult), de az ellenzéki és a befoki hozzászólások csoportjai némileg homogénebbnek tekinthetők. Az egyik szembevetendő eredmény az iskolastruktúra széles spektrumával szemben annak jogszabályi környezetének szűkösége volt. A legmegdöbbentőbb eredmény azonban nem ez, hanem Klebelsberg Kuno általános vitát záró beszédének és egyik legnagyobb kritikusanak, Kéthly Anna első napon való felszólalásának tartalmi (differenciáltsági) közelsége volt. Lehetséges magyarázatként szolgál, hogy a nemzetgyűlési vita során harmadik hozzászólásában Klebelsberg már nem hivatkozta újra azokat az elemeket, amelyek például miniszteri expozéját olyan távol helyezik Kéthly egyetlen megnyilvánulásától.

3. sz. ábra: A kulshozzászólások távolsága a konceptuális dimenziók alkotta térben. A sorszámok a következő hozzászólásokat jelölik: Klebelsberg Kuno (#4), Kéthly Anna (#7), Lukács György (#11), Hegymegi-Kiss Pál (#27), Bozsik Pál (#47), Klebelsberg Kuno (#108)

Fontos továbbá, hogy a képviselők vitáját nem lehet izolált diskurzusként szemlélni. A parlamentben jelen lévő kormánytagok, képviselők, újságírók, valamint a karzaton helyet foglaló többi résztvevő (illetve a nemzetgyűlésben jelenlévő párhuzamos témák) – akár esetlegesen, akár állandó jelleggel – hatással volt a vita lefolyására.

Összefoglalóan elmondható, hogy a doktori értekezés azon alaptézise, miszerint a jogalkotási folyamat minden fő szakaszában kimutatható a diskurzus polarizáltsága, sikeresen igazolható volt. Azonban hozzá kell tenni, hogy ez a polarizáltság eltérő intenzitással jelenik meg a döntéshozatali mechanizmus egyes fázisaiban, és bizonyos alszakaszokban – így például a törvényjavaslat részletes vitájában vagy a tartalmi vetületek esetében – nem olyan mértékű a támogatók és az ellenzők kommunikációjának különbözősége, hogy a párthovatartozás meghatározó szerepét igazolni lehessen. Kétségtelen azonban, hogy a Horthy-korszak jogalkotásának attribútumai markánsan megjelennek a középiskolai reform előkészítésében, ami emellett erőteljes, a közoktatásügy kitüntetett és szenzitív jellegéből adódó ideológiai színezetet kapott.

Hivatkozások

- Albisetti, J. C. (1983): *Secondary school reform in imperial Germany*. Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Baumgartner, F. R. (2001): Agendas: Political. In: Smelser, N. J. és Baltes, P. B. (szerk.) *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences: Political Science*. Elsevier, Oxford, UK. 288–291.
- Berg, Ch. (1991, szerk.): *Handbuch der deutschen Bildungsgeschichte IV. Von der Reichsgründung bis zum Ende des Ersten Weltkriegs*. C. H. Beck, München.
- Cohen, G. B. (1996): *Education and middle-class society in imperial Austria, 1848–1918*. Purdue University Press, West Lafayette, IN.
- Farkas János és T. Dénes Tamás (2013): *A humán társadalom elmélete. Multisstrukturális modell alapján*. Gondolat Kiadó, Budapest. [URL: http://www.gondolatkido.hu/pages/file/e-konyvek/denes_farkas_uj2.pdf] Letöltés időpontja: 2014.11.02. 13:42
- Jóború Magda (1963): *A középiskola szerepe a Horthy-korszak művelődéspolitikájában*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Jóború Magda (1972): *A köznevelés a Horthy-korszakban. Alsó- és középfokú oktatás*. Kossuth Könyvkiadó – Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kelemen Elemér (1994): A magyar oktatási törvénykezés története. Problématörténeti vázlat. In: Kelemen Elemér és Setényi János (szerk.): *Az oktatási törvénykezés változásai. Hazai és nemzetközi áttekintés*. Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest. 11–64.
- Kelemen Elemér (1998a): Az oktatási törvényhozás nemzetközi tendenciái és hazai története. In: Kelemen Elemér (szerk.): *Neveléstörténet problémátörténeti alapon*. OKKER, Budapest. 99–114.
- Kelemen Elemér (1998b): A magyarországi tanügyigazgatás történeti áttekintése. In: Kelemen Elemér (szerk.): *Neveléstörténet problémátörténeti alapon*. OKKER, Budapest. 115–126.
- Kelemen Elemér (2002): *Hagyomány és korszerűség*. Oktatókutató Intézet – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Kelemen Elemér (2003): Oktatásügyi törvényhozásunk fordulópontjai a 19–20. században. *Iskolakultúra*, **13**. 2. sz. 47–56.
- Kéri Katalin (1997): *Mi a neveléstörténet?* JPTE Tanárképző Intézet, Pécs.
- Krippendorff, K. (1995, ford. Kállai Tibor): *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Balassi Kiadó, Budapest.
- Kürtösi Zsófia (2005): A társadalmi kapcsolatháló elemzés módszertani alapjai. In: Letenyei László (szerk.): *Településkutatás szöveggyűjtemény*. Ráció, Budapest. 663–685.
- Mann Miklós (1997): *Oktatáspolitikusok és koncepciók a két világháború között*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.
- Nagy Péter Tibor (1992): *A magyar oktatás második államosítása*. Educatio, Budapest.
- Nagy Péter Tibor (1996): Szerkezetpolitika Magyarországon 1867–1948. *Educatio*, **5**. 2. sz. 290–302.

- Nagy Péter Tibor (2000a): A húszas évek középiskola-politikájának kialakulása. *Századok*, **134**. 6. sz. 1313–1334.
- Nagy Péter Tibor (2000b): *Járszalag és aréna. Egyház és állam az oktatáspolitikai erőterében a 19. és 20. századi Magyarországon*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Nagy Péter Tibor (2000c): Középiskolai törvényalkotás 1924-ben. In: Balogh László (szerk.): *A jezsuita tanügyi szabályzattól napjainkig*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest. 82–98.
- Nagy Péter Tibor (2002): *Hajszálcsövek és nyomáscsoportok. Oktatáspolitikai a 19–20. századi Magyarországon*. Új Mandátum Könyvkiadó – Oktatáskutató Intézet, Budapest.
- Nagy Péter Tibor (2011): *A növekvő állam árnyékában*. Gondolat, Budapest.
- Németh András (2005): A modern magyar iskolarendszer kialakulása a nemzetközi intézményfejlődési és recepciós folyamatok tükrében. *Iskolakultúra*, **15**. 9. sz. 50–70.
- *Neveléspolitikai dokumentumok az ellenforradalmi rendszer időszakából (1919–1931)* (1959, összeáll. Simon Gyula). Tankönyvkiadó, Budapest.
- Russel, J. E. (1899): *German Higher Schools. The History, Organisation and Methods of Secondary Education in Germany*. Longmans, Green and Co., London – Bombay.
- Sanda István Dániel (2008): Számítógépes diskurzus- és tartomelemzés – Új lehetőségek a pedagógiatörténeti kutatások területén. In: Pukánszky Béla (szerk.): *A neveléstörténet-írás új útjai*. Gondolat, Budapest. 214–219.
- Scheipl, J. és Seel, H. (1987): *Die Entwicklung des österreichischen Schulwesens von 1750–1938*. Leykam Verlag, Graz.
- Schleunes, K. A. (1989): *Schooling and Society: The Politics of Education in Prussia and Bavaria 1750–1900*. Berg, Oxford, UK.
- Simon Gyula (1959): Az 1924-es középiskolai reform néhány kérdése. *Pedagógiai Szemle*, **9**. 6. sz. 543–553.
- Simon Gyula (1984): Középiskolai reformok a két világháború között (1924, 1934). *Pedagógiai Szemle*, **34**. 5. sz. 443–449.
- Szabó Attila (2000): Az 1924. évi középiskolai reform. *Új Pedagógiai Szemle*, **50**. 7–8. sz. 200–204.
- Szabolcs Éva és Mann Miklós (1997): *Közoktatási törvényeink és a pedagógiai sajtó 1867–1944*. ELTE BTK Neveléstudományi Tanszék, Budapest.
- Szabolcs Ottó (1984): A középiskola szerepe és szerepváltozása a két világháború között. *Pedagógiai Szemle*, **34**. 5. sz. 450–454.
- T. Kiss Tamás (1998): *Állami művelődéspolitikai a 1920-as években*. Magyar Művelődési Intézet – Mikszáth Kiadó, Budapest.
- Tikk Domonkos (2007, szerk.): *Szövegbányászat*. Typotex, Budapest.
- Török Gábor (2005): *A politikai napirend*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Varga Kornél (2008): Egy új számítógépes diskurzuselemző technológia. In: Pukánszky Béla (szerk.): *A neveléstörténet-írás új útjai*. Gondolat, Budapest.

A disszertáció témakörében született publikációk⁵

- Szabó Zoltán András (2013): Az 1924. évi középiskolai törvény parlamenti vitájának diskurzuselemzése – kutatási részeredmények. In: Baska Gabriella, Hegedűs Judit és Nóbik Attila (szerk.): *A neveléstörténet változó arcai*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Szabó Zoltán András (2015): A klebelsbergi középiskola-koncepció „fekete doboza”: Nemzetközi hatások, oktatáspolitikai aktorok és törvényhozás. In: Kozma Tamás, Kiss Virág Ágnes, Jancsák Csaba és Kéri Katalin (szerk.): *Tanárképzés és oktatáskutatás*. Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete (HERA), Debrecen.
- Szabó Zoltán András (2015): A polgári iskolai érdekképviselet állásfoglalása a középiskolai reform előkészítésében (1919–1921). In: Baska Gabriella és Hegedűs Judit (szerk.): *Égi iskolák, földi műhelyek: Tanulmányok a 65 éves Németh András tiszteletére*. 333–343.
- Szabó Zoltán András (2015): Hálózat – tudomány – történet: Szakirodalmi áttekintés és módszertani javaslatok a magyar neveléstudomány 1945 és 1989 közötti kommunikációs sajátosságainak feltárásához. In: Németh András, Biró Zsuzsanna Hanna és Garai Imre (szerk.): *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Szabó Zoltán András (2015): Hivatkozási mintázatok, izoláció és ülésvezetői kontroll az 1924. évi középiskolai törvény nemzetgyűlési vitájában. *Iskolakultúra*, **25**. 4. sz. 78–91.
- Szabó Zoltán András (2016): A jogalkotói szándék egy lehetséges feltérképezési útja a tudományos minősítés szabályozási rendszerében – az előterjesztői indokolások köre (1949–1989). In: Németh András, Garai Imre és Szabó Zoltán András (szerk.): *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában*. Gondolat Kiadó, Budapest. 203–233.
- Szabó, Z. A. (2016): Application of Network Theory in the Field of Life Reform Movements – Theoretical and Methodological Aspects. In: Németh, András, Stöckl, Claudia és Vincze, Beatrix (szerk.): *Survival of Utopias – Life Reform and Progressive Education in Austria and Hungary: Weiterlebende Utopien – Lebensreform und Reformpädagogik in Österreich und Ungarn*. Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, Bern–Berlin–Brussels–Frankfurt am Main–New York–Oxford–Wien. 27–38.

---

⁵ Az alábbi listákban a tartalmi (két világháború közötti középiskolaügy) vagy elméleti-módszertani (jogtörténeti elemzés, hálózatelmélet, tartalomelemzés) vonatkozásban kapcsolódó tanulmányokat tüntettem fel.